

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Δ Ι Α Ζ Ω Μ Α

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Επίδαυρος, Δεκέμβριος 2009

Η ευθύνη για την συντήρηση, αναστήλωση και ανάδειξη των μνημείων στους αρχαιολογικούς χώρους της Επιδαύρου έχει ανατεθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού στην **Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου (Ε.Σ.Μ.Ε.)**.

Πρόεδρος της Επιτροπής είναι ο ομότιμος Καθηγητής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
κ. Βασίλειος Λαμπρινουδάκης.

Τα υπόλοιπα μέλη της επιστημονικής Επιτροπής είναι:

Χαράλαμπος Μπούρας, ομότιμος Καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ,

Μανόλης Κορρές, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ,

Κώστας Ζάμπας, πολιτικός μηχανικός,

Άννα Μπανάκα, Αρχαιολόγος - Προϊσταμένη Δ' ΕΠΚΑ,

Άννα Καραπαναγιώτου, Αρχαιολόγος ΛΘ' ΕΠΚΑ,

Βηθλεέμ Ηλιάδου, Χημικός Μηχανικός.

.....

Η διαχείριση των πιστώσεων που προορίζονται για τα μνημεία της Επιδαύρου γίνεται από το Δ.Σ. του Ταμείου Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων (Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε.) με Πρόεδρο τον κ. **Βασίλειο Οικονομόπουλο**.

.....

Στα έργα της Ε.Σ.Μ.Ε. απασχολείται εξειδικευμένο και έμπειρο **επιστημονικό, διοικητικό και εργατοτεχνικό προσωπικό**, το οποίο καλύπτει με επάρκεια και αποτελεσματικότητα όλους τους τομείς ευθύνης και τις ιδιαίτερες αυξημένες ανάγκες φροντίδας των πολυάριθμων μνημείων και των εκτεταμένων αρχαιολογικών χώρων. Ειδικά όμως για το πρόγραμμα αποκατάστασης του μικρού αρχαίου θεάτρου της πόλεως της Επιδαύρου, θα απαιτηθεί πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, που θα απασχοληθεί αποκλειστικά με το μνημείο αυτό, σύμφωνα με τον προγραμματισμό και το χρονοδιάγραμμα που αναλύονται παρακάτω.

.....

Η αποκατάσταση του μικρού αρχαίου θεάτρου της πόλεως της Επιδαύρου θα εξασφαλισθεί μέσω των ενεργειών του σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και ιδιαίτερω του Προέδρου του κ. **Σταύρου Μπένου**.

.....

Συντάκτης του παρόντος:
Ευάγγελος Καζολιάς, πολιτικός μηχανικός της ΕΣΜΕ, μελετητής του Θεάτρου

.....

Επίδαυρος, 15 Δεκεμβρίου 2009

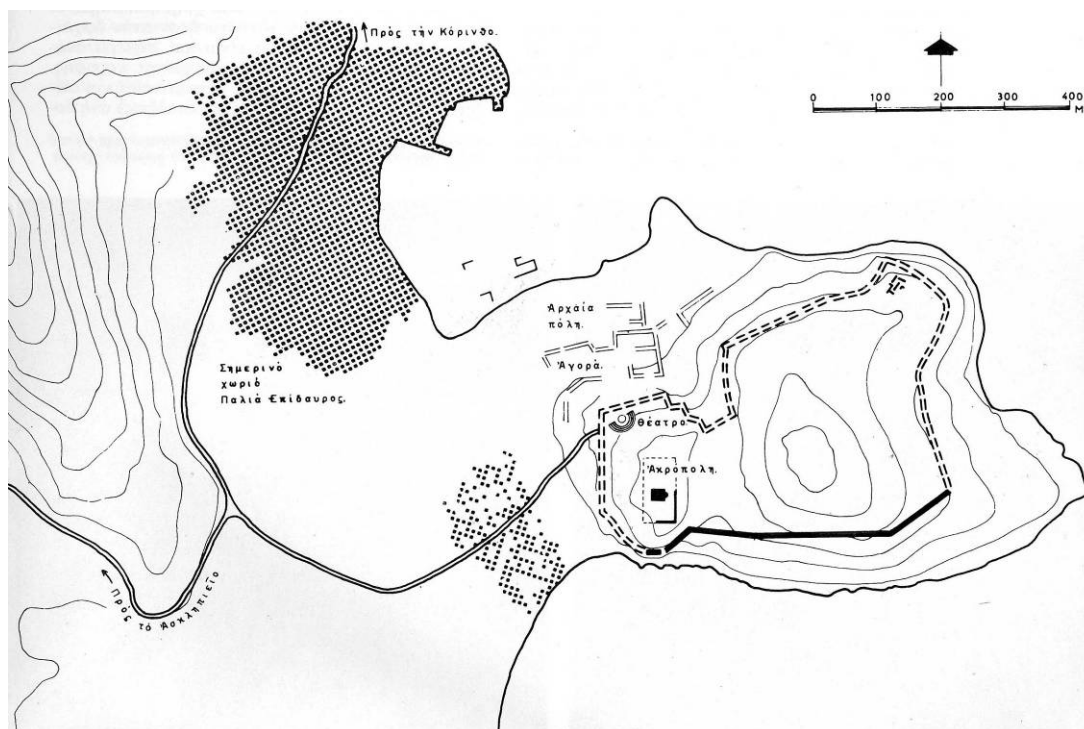
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ	4
2.	ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ	6
	α. Περιγραφή	6
	β. Αρχαιολογική έρευνα – Παλαιότερες επεμβάσεις	7
	γ. Ήπια – υποδειγματική χρήση του θεάτρου.....	11
	δ. Εκπαιδευτικά προγράμματα	12
3.	ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ – ΒΑΘΜΟΣ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑΣ	14
	α. Το αρχαίο θέατρο	14
	β. Το συνδεδεμένο με το θέατρο ρωμαϊκό λουτρό	16
	γ. Η μετατροπή της παλαιάς οικίας σε χώρο μουσειακής έκθεσης	18
4.	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ	20
5.	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ – ΥΛΙΚΑ	21

1. Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ:

Η αρχαία πόλη της Επιδαύρου κατά την μακραίωνη ιστορία της αναπτύχθηκε στον παραθαλάσσιο πεδινό χώρο εκατέρωθεν της χερσονήσου «Νησί» αλλά και στην ίδια τη χερσόνησο, η οποία μάλιστα αποτελούσε κατά την κλασική – ελληνιστική εποχή την οχυρωμένη ακρόπολη. Η περιοχή αυτή, λόγω των πλούσιων και ουσιαστικά μη ερευνημένων αρχαίων καταλοίπων, προστατεύεται από ειδική νομοθεσία (ζώνες προστασίας από τη δόμηση, σύμφωνα με το Π.Δ. ΦΕΚ 121 Δ' /13-2-1984).

Στον λόφο της χερσονήσου είναι ευδιάκριτα τα τείχη της πόλεως που κατασκευάστηκαν κατά την κλασική εποχή, τα οποία σώζονται σε μεγάλο μήκος κυρίως στη νότια πλευρά. Επίσης σώζονται στην ευρύτερη περιοχή αρκετά κτίρια της ρωμαϊκής εποχής αλλά και κατάλοιπα αρχαιοτήτων διαφόρων εποχών που αποκαλύφθηκαν από περιστασιακή αρχαιολογική έρευνα.

Επειδή ο αρχαιολογικός χώρος δεν είναι απαλλοτριωμένος (πλην ελαχίστων τμημάτων) αλλά αντιθέτως συνίσταται από ιδιωτικές καλλιεργήσιμες εκτάσεις (κυρίως με εσπεριδοειδή και ελαιόδεντρα), καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη (πολλές φορές και αδύνατη) η αποτελεσματική διαχείρισή του. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί συστηματική έρευνα και ανάδειξη των σημαντικών αρχαιοτήτων. Οι προσπάθειες περιορίζονται αναγκαστικά στην περιοχή του θεάτρου, με τον στόχο να αποκαλυφθεί και να αναδειχθεί το μνημειακό σύνολο που το περιβάλλει.

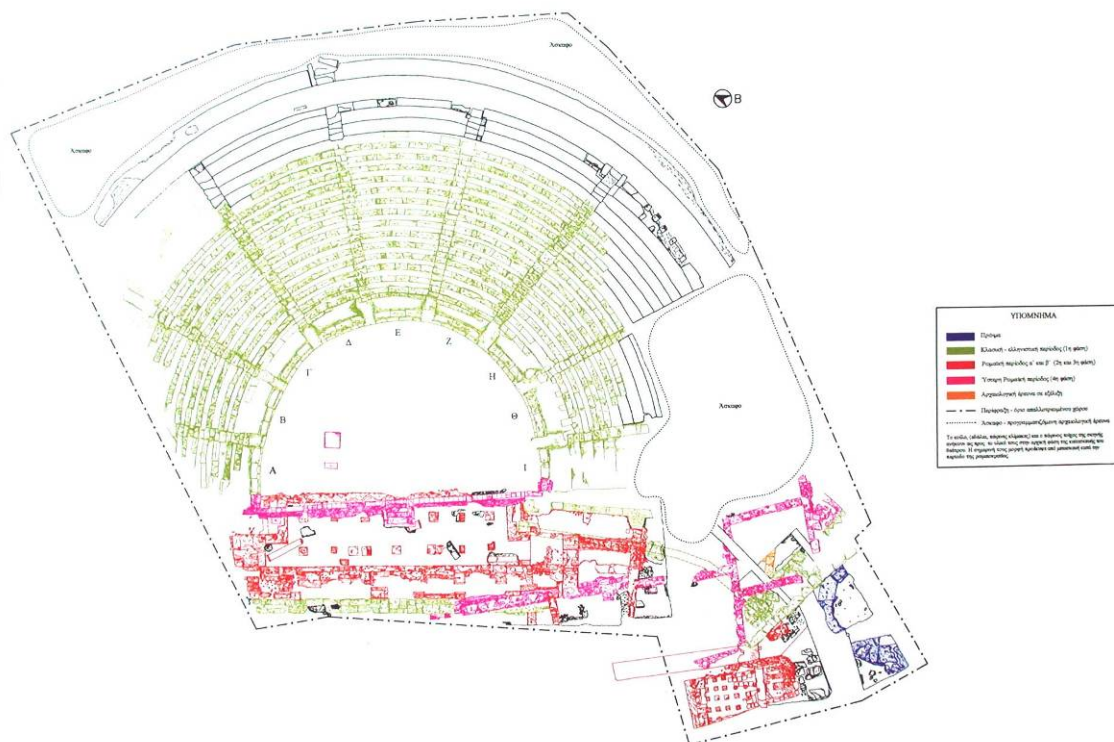

Αεροφωτογραφία της περιοχής του θεάτρου και του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου της πόλεως της Επιδαύρου.

2. ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ

α. Περιγραφή:

Στον αυχένα της χερσονήσου "Νησί" ευρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση το θέατρο της αρχαίας πόλης, στη μορφή που προσέλαβε στους ύστερους χρόνους της χρήσης του.

Το κοίλο του θεάτρου αποτελείται από 9 κερκίδες με 18 σειρές εδωλίων, κατασκευασμένων από γκρίζο ασβεστόλιθο ενώ οι κλίμακες ανόδου από πωρόλιθο. Όλα τα εδώλια του θεάτρου και οι προεδρίες φέρουν επιγραφές με ονόματα χορηγών και υποδηλώνουν παράλληλα την άμεση σχέση του μνημείου με την λατρεία του Διονύσου. Από τις επιγραφές του μνημείου προκύπτει ότι η κατασκευή του, που έγινε τμηματικά, αρχίζει στα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα και συνεχίζεται μέχρι τους ελληνοιστικούς χρόνους.

Στους ρωμαϊκούς χρόνους, η ορχήστρα γίνεται ημικυκλική με την ανέγερση του σκηνικού οικοδομήματος πλησιέστερα στο κοίλο, το οποίο ανακατασκευάζεται. Το κατώτερο τμήμα της σκηνής αυτής σώζεται μέχρι σήμερα. Εδώλια του κοίλου χρησιμοποιήθηκαν στο τείχος των ύστερων χρόνων, που κτίσθηκε στην κορυφή του δεύτερου λόφου της χερσονήσου.

β. Αρχαιολογική έρευνα – Παλαιότερες επεμβάσεις:

Το θέατρο εντοπίσθηκε το 1970. Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1972 από την τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Ε. Δειλάκη και διήρκεσαν μερικούς μήνες αποκαλύπτοντας το μεγαλύτερο μέρος του κοίλου του θεάτρου καθώς και τμήμα του τείχους της πόλης, νοτίως του θεάτρου.

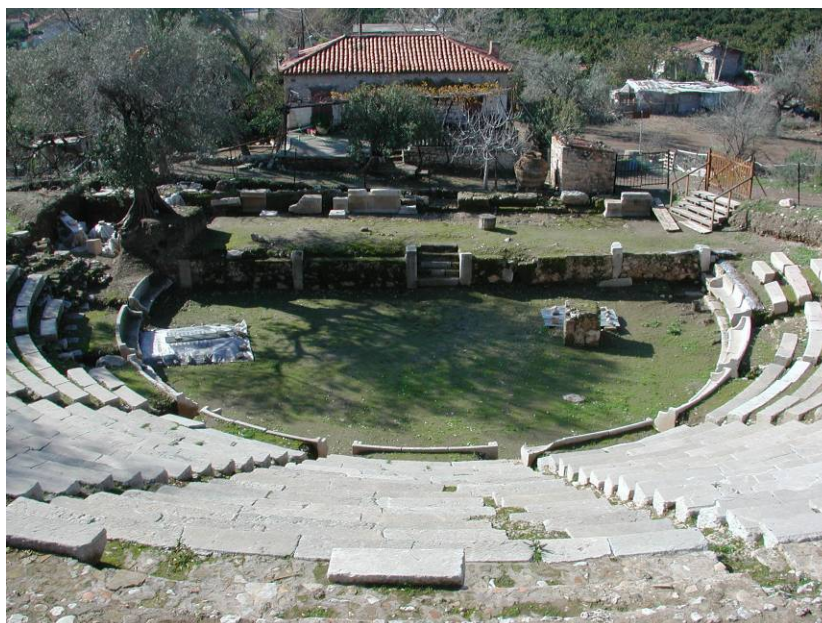
Το θέατρο κατά την περίοδο της αποκάλυψής του

Έκτοτε η έρευνα και η μελέτη του μνημείου συνεχίστηκαν αποσπασματικά μέχρι το 1995, έτος συγκρότησης της διεπιστημονικής ομάδας εργασίας (Ο.Ε.Θ.Α.Ε.) με στόχο την προστασία, συντήρηση και ανάδειξη του θεάτρου. Το 1998 όμως η ευθύνη για τις εργασίες προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης του μνημείου ανατέθηκε από το ΥΠ.ΠΟ. στην Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου (Ε.Σ.Μ.Ε.), η οποία ξεκίνησε συστηματική έρευνα και μελέτη του θεάτρου.

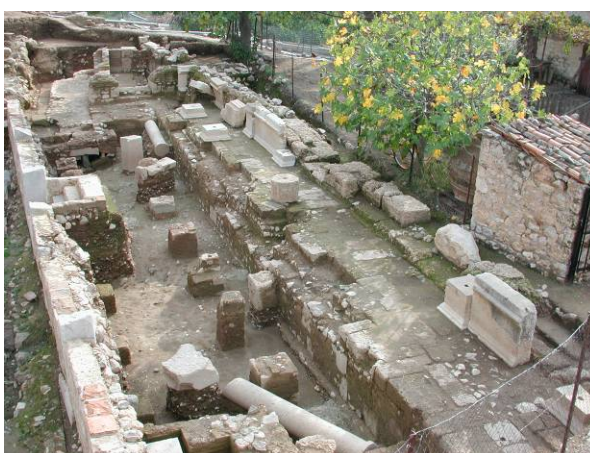
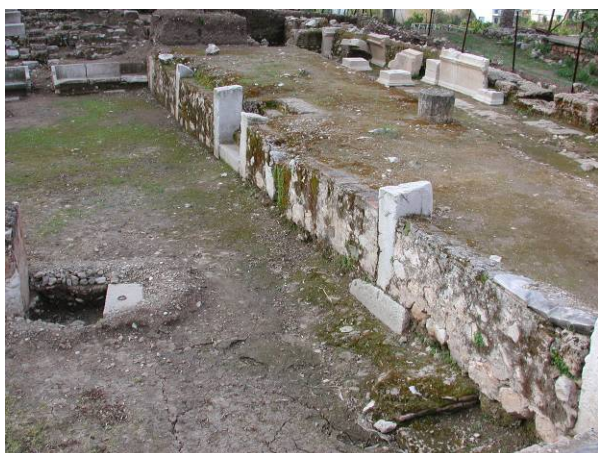
Σήμερα, έχει σχεδόν ολοκληρωθεί η έρευνα στον (από ετών αλλά και πρόσφατα) απαλλοτριωμένο – περιφραγμένο χώρο του θεάτρου. Έχει έρθει στο φως το κοίλο, η ορχήστρα και το σκηνικό οικοδόμημα, στην κατάσταση που διασώθηκαν.

Συγκεκριμένα, κατά την τριετία 2000-2002 η αρχαιολογική έρευνα εστιάστηκε κυρίως στον χώρο της σκηνής και στην περιοχή στα ΝΔ του θεάτρου. Πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη έρευνα σε όλη την περιοχή μεταξύ σκηνικού οικοδομήματος και ρωμαϊκού προσκηνίου με σημαντικά αποτελέσματα για την αρχιτεκτονική, τις φάσεις αλλά και την χρήση του θεάτρου.

Έτσι, ήρθε στο φως μεγάλο τμήμα από την πρώτη ρωμαϊκή φάση χρήσης και μετασκευής του θεάτρου. Την περίοδο αυτή η ορχήστρα διαγράφει ένα ημικύκλιο, καθώς τέμνεται από τον τοίχο του προσκηνίου (pulcrum) στα δυτικά. Από τον τοίχο αυτό διατηρείται το χαμηλότερο τμήμα του, που διέρχεται κάτω από υστερότερο τοίχο του προσκηνίου με μια μικρή απόκλιση στον προσανατολισμό σε σχέση με την νεότερη κατασκευή. Παράλληλα, αποκαλύφθηκαν οι δύο πάροδοι του θεάτρου, που την περίοδο αυτή διαμορφώνονται ως κεκλιμένα επίπεδα, ενώ το σκηνικό οικοδόμημα αποκτά στα άκρα του δύο μικρές πτέρυγες, που προβάλλουν προς την πλευρά της ορχήστρας και του κοίλου, δίνοντας στην σκηνή το σχήμα Π. Φαίνεται ότι στην φάση αυτή ο τοίχος της σκηνής επενδύεται με λίθινους ορθοστάτες που εναλλάσσονται με πεσσούς, δημιουργώντας μια scaenae frons.

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα των ερευνών ήταν η αποκάλυψη του ελληνιστικού αποστραγγιστικού αγωγού της ορχήστρας. Ο αγωγός ξεκινάει από την νοτιοδυτική άκρη της ορχήστρας (πολύ κοντά στο νότιο πέρασ της ακραίας κερκίδας) και περνώντας κάτω από την ρωμαϊκή πάροδο και τα προσκτίσματα της σκηνής, κατευθύνεται προς τα νότια, διαπερνά το τείχος της πόλης, όπου και το στόμιο εξόδου του αγωγού, στον χώρο του ρωμαϊκού λουτρού.

Ο αγωγός διατηρείται σε καλή κατάσταση, είναι δε χτισμένος με ορθογώνιες ασβεστολιθικές και πώρινες λιθοπλίνθους και φέρει κάλυψη από ακανόνιστες ασβεστολιθικές πλάκες. Στη βόρεια πλευρά της ορχήστρας δεν εντοπίστηκε αγωγός απορροής ομβρίων.

Μικρότερης κλίμακας έρευνες πραγματοποιήθηκαν επίσης στον χώρο της ορχήστρας, στην ακραία νότια κερκίδα (I), στον χώρο αμέσως νότια της σκηνής, καθώς και στον χώρο βορείως του κοίλου του θεάτρου.

Τέλος, εκτεταμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε στον χώρο στα ΝΔ του θεάτρου. Στην περιοχή αυτή είχε εντοπιστεί παλαιότερα τμήμα του τείχους της πόλης και τμήμα κυκλικού οικοδομήματος, μάλλον από την κλασική περίοδο, για το οποίο δεν υπάρχουν ακόμη αρκετά στοιχεία για τον προσδιορισμό της λειτουργίας του.

Με την έρευνα αυτή αποκαλύφθηκε, στα δυτικά του τείχους και του κυκλικού οικοδομήματος, ρωμαϊκό βαλανείο με αίθουσα θερμού λουτρού με υπόκαυστα και praefurnium. Αμέσως στα βορειοανατολικά του βαλανείου και σε επαφή με αυτό εντοπίστηκε και αποκαλύφθηκε σκεπαστός διάδρομος (cryptoporticus), ο οποίος εξυπηρετούσε τις ανάγκες του λουτρού, εν είδει περιμετρικού διαδρόμου κίνησης. Στον χώρο αμέσως νότια αλλά και βόρεια της σκηνής του θεάτρου αποκαλύφθηκαν κτίσματα της ύστερης αρχαιότητας.

γ. Ήπια – υποδειγματική χρήση του θεάτρου

Μετά τα πρώτα μέτρα προστασίας του θεάτρου το 1995 ξεκίνησε από τον σύλλογο «Φίλοι της Μουσικής» και το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, μετά την σχετική έγκριση από το Υπουργείο Πολιτισμού, η πραγματοποίηση ολιγάριθμων μουσικών εκδηλώσεων κάθε Ιούλιο. Τα τελευταία χρόνια την διοργάνωση του επιτυχημένου πλέον θεσμού ανέλαβε το Ελληνικό Φεστιβάλ. Οι εκδηλώσεις αυτές που καθιερώθηκαν ως «Μουσικός Ιούλιος» είχαν από την αρχή υψηλή ποιότητα και η διοργάνωσή τους ήταν ιδιαιτέρως προσεκτική, ώστε να μην προκληθεί η παραμικρή φθορά στο μνημείο.

Λόγω της κατάστασης διατήρησης του μνημείου, του μεγέθους του, των εν εξελίξει εργασιών έρευνας και αποκατάστασης αλλά και του χαρακτήρα των πραγματοποιούμενων εκδηλώσεων δεν επιτρέπεται η χρήση μεγάλων σκηνικών. Επιπλέον, απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση οποιασδήποτε παράστασης είναι η λήψη μέτρων προστασίας των ευπαθών τμημάτων του μνημείου, όπως οι πώρινες κλίμακες, τα τμήματα της σκηνής και των τοιχοποιιών, κλπ. Οι προστατευτικές για το θέατρο αυτές ρυθμίσεις καθώς και η αυστηρή ταξιοθεσία κατά τις παραστάσεις εφαρμόζονται απαρεγκλίτως για την αποφυγή μη αναστρέψιμων φθορών στο μνημείο.

Μουσική παράσταση χωρίς επιβάρυνση του μνημείου με σκηνικά

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο «Μουσικός Ιούλιος» του 2009 έκλεισε με μια υποδειγματική μουσική παράσταση των παιδιών από την Αρχαία Επίδαυρο που σπουδάζουν μουσική. Η διοργάνωση στηρίχθηκε στην υποδομή φωτισμού και ήχου του Φεστιβάλ, στην συμβολή του Δήμου Επιδαύρου και κυρίως στην εθελοντική συμμετοχή ευαισθητοποιημένων πολιτών, με αποτέλεσμα να στεφθεί από απόλυτη επιτυχία. Η συγκίνηση των παιδιών που έπαιξαν σε ένα αρχαίο θέατρο (και μάλιστα στο «δικό» τους), η ανταπόκριση των κατοίκων που παρακολούθησαν με σεβασμό την παράσταση και ένιωσαν υπερηφάνεια για τα παιδιά

τους καθώς και η βιωματική σχέση μικρών και μεγάλων με το θέατρο, αποτελούν την ελπίδα ότι όλοι θα έρθουν πιο κοντά στα μνημεία, συμβάλλοντας κατά το δυνατόν στην προστασία τους.

Μαθητική μουσική παράσταση αφιερωμένη στη Μελίνα Μερκούρη – Ιούλιος 2009.

δ. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Τα τελευταία χρόνια η ΕΣΜΕ ενέταξε στο πρόγραμμά της την διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στα οποία συμμετείχαν μαθητές όλων των τάξεων δημοτικών σχολείων της Αρχαίας Επιδαύρου αλλά και γειτονικών χωριών.

Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν με βιωματικό τρόπο το μνημείο, να έρθουν σε επαφή με τους εργαζομένους και να κατανοήσουν τις αρχαιολογικές εργασίες που εκτελούνται, συμμετέχοντας και οι ίδιοι όπου ήταν δυνατόν. Η συμμετοχή τους αυτή στις εργασίες ανασκαφής, συγκόλλησης κεραμικών αντιγράφων, σχεδίασης, επεξεργασίας λίθου, κλπ αποτέλεσε μια πρωτόγνωρη και ιδιαίτερως ευχάριστη εμπειρία για τα παιδιά αλλά και τους δασκάλους τους.

Οι μικροί μαθητές επιδίδονται στην ανασκαφή και στην συγκόλληση

Τα ίδια τα παιδιά με μεγάλο ενθουσιασμό διέδωσαν σε όλο το σχολείο την εμπειρία τους παρακινώντας τα υπόλοιπα παιδιά αλλά και τους εκπαιδευτικούς να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα αυτό. Είναι προφανές ότι η προσέγγιση των μνημείων από την κοινωνία των πολιτών περνάει μέσα από τους μικρούς μαθητές που αποκτούν τέτοια ελπιδοφόρα βιώματα.

Οι μαθητές διαβάζουν και αντιγράφουν τις επιγραφές που είναι χαραγμένες στα εδώλια

3. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ – ΒΑΘΜΟΣ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑΣ

α. Το αρχαίο θέατρο

Το έργο που πραγματοποιεί από το 2000 η Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου στο θέατρο έφερε στο φως σημαντικά τμήματα του μνημείου, αποκαλύπτοντας παράλληλα στοιχεία που τεκμηριώνουν την αρχιτεκτονική του στις διάφορες κατασκευαστικές φάσεις¹ και χρήσεις, την χρονολόγηση αλλά και την ιστορία² της αρχαίας πόλης.

Μετά την έγκαιρη ολοκλήρωση του ενταγμένου στο Γ΄ ΚΠΣ αναστηλωτικού έργου αλλά και των συμπληρωματικών επιμέρους εργασιών που χρηματοδοτήθηκαν από εθνικούς πόρους, το θέατρο αποκαταστάθηκε από τις παραμορφώσεις και τις φθορές, βελτιώθηκε η αναγνωσιμότητά του και οι επισκέπτες μπορούν πλέον να κατανοήσουν την πραγματική μορφή και τη σημασία του τόσο σημαντικού αλλά άγνωστου μέχρι πρόσφατα μνημείου. Με την αποκατάσταση του κοίλου αυξήθηκε η χωρητικότητα του θεάτρου περίπου κατά 250 θέσεις, ενώ παράλληλα προστατεύτηκε το μνημείο έναντι φθορών από τις καθιερωμένες θερινές παραστάσεις και κατέστη ασφαλέστερο για τους θεατές και τους συντελεστές των παραστάσεων αυτών.

Το κατεστραμμένο από τον αγροτικό δρόμο τμήμα του θεάτρου, όπως φαίνεται μετά την αποκάλυψή του. Με κόκκινο χρώμα σημειώνεται το περίγραμμα του κοίλου και ενδεικτικά κάποιες σειρές εδωλίων.

Η πρόσφατη όμως ολοκλήρωση τμήματος της προγραμματισμένης απαλλοτρίωσης βορειώς του θεάτρου επέτρεψε την μετατόπιση βορειότερα του αγροτικού δρόμου που κάλυπτε μέρος του θεάτρου. Το γεγονός αυτό ήταν ιδιαιτέρως σημαντικό αφού μετά την ανασκαφή στην περιοχή αυτή αποκαλύφθηκαν τα ανώτερα τμήματα των κερκίδων Α και Β,

¹ Καζολιάς 2003, Λαμπρινουδάκης – Καζολιάς 2006

² Πετρουνάκος 2008

τα παρασκήνια και η πάροδος της βόρειας πλευράς, ορίζοντας πλήρως την γεωμετρία του θεάτρου.

Η ανάγκη άμεσης αποκατάστασης των ακραίων κερκίδων του θεάτρου και των ιδιαιτέρως ευπαθών κονιαμάτων και τοιχοποιιών των παρασκηνίων είναι προφανής. Επιπλέον απαιτείται η λήψη μέτρων διευθέτησης ομβρίων αλλά και γενικότερης διαμόρφωσης της περιοχής που καταλάμβανε ο αγροτικός δρόμος, ώστε αφενός να μην επιβαρύνεται το κοίλο από όμβρια και προσχώσεις και αφετέρου να αναδειχθεί το περίγραμμά του. Για την επίτευξη των στόχων αυτών απαιτείται η αποκατάσταση των αναλημμάτων των ακραίων κερκίδων

Οι κερκίδες Α και Β που είχαν καταστραφεί από τον αγροτικό δρόμο

αλλά και η μερική συμπλήρωση του περιμετρικού τοίχου του κοίλου.

Στις πρώτες σειρές εδωλίων των κερκίδων Α, Β και Ι, όπου η μορφή είναι σαφής και γνωστή, θα αναταχθούν τα διαταραγμένα εδώλια και θα συμπληρωθούν με νέο υλικό αυτά που λείπουν. Οι επεμβάσεις αυτές θα γίνουν στις σειρές 1^η έως 10^η της κερκίδας Α, 9^η έως 12^η της κερκίδας Β και 1^η έως 5^η της κερκίδας Ι. Στις ανώτερες σειρές των κερκίδων αυτών αποκατασταθούν οι χυτές υποδομές των εδωλίων με τον ίδιο τρόπο που έχουν αποκατασταθεί τα ανώτερα τμήματα στο υπόλοιπο κοίλο.

Η κατεστραμμένη ακραία κερκίδα Ι του θεάτρου, για την οποία απαιτείται στερέωση και συμπλήρωση των υποδομών των εδωλίων σε συνδυασμό με την συμπλήρωση του αναλήμματος.

Με την αποκατάσταση αυτή θα προστατευτούν οι ακραίες κερ-

κίδες από περαιτέρω φθορά των σωζομένων καταλοίπων τους αλλά και από την διάβρωση, ενώ παράλληλα **θα αυξηθεί η χωρητικότητα** του θεάτρου κατά 150 έως 200 θέσεις.

Οι προγραμματιζόμενες αυτές εργασίες (όπως και οι πραγματοποιηθείσες με χρηματοδότηση από το Γ΄ ΚΠΣ), που αναλύονται παρακάτω, εντάσσονται στην **εγκεκριμένη μελέτη**³ «Στερέωσης, αποκατάστασης και ανάδειξης του αρχαίου θεάτρου Αρχαίας Επιδαύρου και των γειτονικών του μνημείων καθώς και διαμόρφωσης του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου».

Απόφαση έγκρισης: ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1472/37405/8-7-2003

³ Καζολιάς 2003

β. Το συνδεδεμένο με το θέατρο ρωμαϊκό λουτρό

Με το έργο που ολοκληρώθηκε με την χρηματοδότηση του Γ΄ ΚΠΣ, παράλληλα με τις προαναφερθείσες εργασίες στο θέατρο, αποκαλύφθηκε το γειτονικό σ' αυτό ρωμαϊκό λουτρό. Στο σημαντικό αυτό συγκρότημα, που σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση και σε σχετικά μεγάλο ύψος, πραγματοποιήθηκαν κάποιες αρχικές εργασίες προστασίας και άρσης ετοιμορροπιών και κατασκευάστηκε προσωρινό στέγαστρο.

Επειδή όμως τόσο τα κονιάματα όσο και οι τοιχοποιίες και τα δάπεδα του λουτρού παρουσιάζουν έντονες φθορές, απαιτείται η συστηματική και πλήρης συντήρηση και στερέωσή τους. Οι εργασίες αυτές προβλέπονται στην **εγκεκριμένη μελέτη**⁴ και μπορούν να ξεκινήσουν το ταχύτερο δυνατόν.

⁴ Απόφαση έγκρισης: ΥΠΠΟ/ΔΑΑΜ/1472/37405/8-7-2003

Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών αυτών θα είναι δυνατή η αντικατάσταση του προσωρινού στεγάστρου με μόνιμο, το οποίο θα είναι αισθητικά και λειτουργικά καλύτερο, με πρόβλεψη διαμόρφωσης στο εσωτερικό του για την ασφαλή πρόσβαση των επισκεπτών σε χαρακτηριστικά σημεία θέασης.

Τμήμα του ρωμαϊκού λουτρού με το προσωρινό στέγαστρο

γ. Η μετατροπή της παλαιάς οικίας σε χώρο μουσειακής έκθεσης.

Η οικία Ζαφείρη ανήκει στο προς απαλλοτρίωση σύνολο ιδιοκτησιών που περιβάλλουν το θέατρο. Πρόκειται για ένα πέτρινο κεραμοσκεπές διώροφο κτίριο, εμβαδού 65 τ.μ. ανά όροφο, σε αρκετά καλή κατάσταση από στατικής άποψης. Προβλήματα εντοπίζονται στην στέγη με εμφανείς παραμορφώσεις, στα ξύλινα κουφώματα και στα πρέκια των παραθύρων. Δεν διαθέτει υδραυλικές εγκαταστάσεις ούτε χώρους υγιεινής.

Η προς απαλλοτρίωση οικία Ζαφείρη που βρίσκεται δυτικά της σκηνής του θεάτρου.

Το κτίριο αυτό δεν κατοικείται. Το ισόγειο χρησιμοποιείται ως αποθήκη ενώ ένα τμήμα του προς τα ανατολικά ως στάβλος αλόγου. Ο όροφος, ο οποίος χωρίζεται από το ισόγειο με ξύλινο πάτωμα, χρησιμοποιείται κάθε καλοκαίρι για την εξυπηρέτηση των αναγκών του «Μουσικού Ιουλίου».

Άποψη του κτιρίου από νότια – Δεξιά φαίνεται το πρόσκισμα του στάβλου.

Μετά την ολοκλήρωση της εν εξελίξει διαδικασίας απαλλοτρίωσης και της μεταβίβασης της κυριότητας του εν λόγω κτιρίου στο Ελληνικό Δημόσιο, θα πρέπει να πραγματοποιηθούν εργασίες που θα αποτρέψουν περαιτέρω φθορές στο κτίριο. Προτεραιότητα θα δοθεί στην αντικατάσταση της στέγης και σε αποκαταστάσεις αρμολογημάτων στην τοιχοποιία καθώς και φθορών στα υπέρθυρα. Στη συνέχεια θα πραγματοποιηθούν εργασίες στο εσωτερικό του κτιρίου (αρμολογήματα, επισκευή ξύλινου πατώματος, ηλεκτρολογικές – υδραυλικές εγκαταστάσεις, δάπεδο ισόγειου, κλπ), ώστε να αποκτήσει την απαιτούμενη για τη νέα χρήση του λειτουργικότητα.

Η προς απαλλοτρίωση οικία Ζαφείρη, όπως φαίνεται προσεγγίζοντας προς το θέατρο από δυτικά.

Η χρήση του κτιρίου αυτού θα είναι διπλή, με στόχο να εξυπηρετηθούν όλες οι σχετικές ανάγκες. Το ισόγειο θα διαμορφωθεί κατάλληλα σε χώρο έκθεσης ευρημάτων – μουσειακής συλλογής, στον οποίο θα εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές στον χώρο και θα παρουσιάζονται με εποπτικό υλικό οι αρχαιότητες της περιοχής και οι εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί. Ο όροφος του κτιρίου θα διαμορφωθεί σε χώρο μελέτης, σχεδίασης, τεκμηρίωσης και συντήρησης για το επιστημονικό προσωπικό της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου που απασχολείται στο αρχαίο θέατρο και στον περιβάλλοντα αρχαιολογικό χώρο. Με την λύση αυτή θα καλυφθούν οι σχετικές ανάγκες που μέχρι σήμερα εξυπηρετούνται σε ενοικιαζόμενο χώρο, με σημαντική οικονομική επιβάρυνση.

4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Επιγραμματικά οι προβλεπόμενες εργασίες και τα χρονοδιαγράμματα έχουν ως εξής:

ΘΕΑΤΡΟ (2010 – 2015):

- i) Διευθέτηση ομβρίων και διαμόρφωση περιοχής του κοίλου που κάλυπτε ο αγροτικός δρόμος
- ii) Αποκατάσταση αναλημμάτων ακραίων κερκίδων θεάτρου.
- iii) Εξυγίανση και συμπλήρωση υποδομών εδωλίων ανώτατων σειρών κερκίδων Α, Β και Ι.
- iv) Συντήρηση, στερέωση και συμπλήρωση τοιχοποιιών και κονιαμάτων των παρασκηνίων και της παρόδου στην βόρεια πλευρά του θεάτρου.
- v) Διαμόρφωση περιοχής βόρειας παρόδου ώστε να εξασφαλιστεί η είσοδος στο θέατρο

ΡΩΜΑΪΚΟ ΛΟΥΤΡΟ (2010 – 2015):

- i) Συντήρηση, στερέωση και συμπλήρωση κονιαμάτων.
- ii) Στερέωση και συμπλήρωση τοιχοποιιών.
- iii) Συντήρηση και στερέωση υποκαύστων.
- iv) Κατασκευή μόνιμου στεγάστρου.
- v) Κατασκευή ξύλινων διαδρόμων επίσκεψης – θέασης.

ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΠΕΤΡΙΝΟΥ ΔΙΩΡΟΦΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ – ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΗ (2012 – 2015):

- i) Απομάκρυνση προσκτισμάτων από σκυρόδεμα (στάβλος, πλάτωμα εισόδου, κλπ).
- ii) Αντικατάσταση ξύλινης κεραμοσκεπής.
- iii) Αντικατάσταση κουφωμάτων.
- iv) Στερέωση κονιαμάτων, αρμολογήματα, συμπληρώσεις τοιχοποιιών.
- v) Επισκευή ξύλινου πατώματος.
- vi) Ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις.
- vii) Υδραυλικές εγκαταστάσεις – χώροι υγιεινής.
- viii) Κατασκευή δαπέδου ισογείου.
- ix) Διαμόρφωση ισογείου σε χώρο έκθεσης.
- x) Διαμόρφωση α΄ ορόφου σε χώρο μελέτης, σχεδίασης, συντήρησης, τεκμηρίωσης των μνημείων του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου.
- xi) Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου και προσβάσεων στο κτίριο.

5. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ – ΥΛΙΚΑ

Καθ' όλη τη διάρκεια του έργου απαιτείται η πλήρης και αποκλειστική απασχόληση στο έργο τουλάχιστον του παρακάτω επιστημονικού και εργατοτεχνικού προσωπικού. Η υποστήριξη του έργου σε κάποιους τομείς από το υπηρετούν σήμερα προσωπικό της ΕΣΜΕ θα μπορεί να γίνει συμπληρωματικά, ανάλογα με τις γενικότερες ανάγκες και προτεραιότητες των υπολοίπων προγραμμάτων που εκτελούνται στα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου.

Οι ανάγκες του έργου αποκατάστασης του θεάτρου, του ρωμαϊκού λουτρού και του κτιρίου σε προσωπικό και υλικά καθώς και η αντιστοιχία τους σε οικονομικά δεδομένα αναλύονται ως εξής:

A) ΘΕΑΤΡΟ (2010 – 2015, 6 χρόνια):

- Κόστος μισθοδοσίας προσωπικού
(1 αρχαιολόγος, 1 σχεδιαστής, 4 τεχνίτες)..... 900.000 €
 - Υλικοτεχνική υποδομή
(εργαλεία, ΜΑΠ, κλπ) 10.000 €
 - Ειδικά αδρανή για συμπλήρωση κονιαμάτων, αγορά λίθου, εξοπλισμός
για την ωρίμανση χυτών, ικριώματα εργασίας, κλπ 75.000 €
 - Έξοδα μεταφοράς υλικών 5.000 €
- ΣΥΝΟΛΟ Α: 1.000.000 €**

B) ΡΩΜΑΪΚΟ ΛΟΥΤΡΟ (2010 – 2015, 6 χρόνια):

- Κόστος μισθοδοσίας προσωπικού
(2 συντηρητές, 1 τεχνίτης)..... 420.000 €
 - Υλικοτεχνική υποδομή (εργαλεία, ΜΑΠ, κλπ) 5.000 €
 - Ειδικά αδρανή για συμπλήρωση κονιαμάτων, εξοπλισμός
για την ωρίμανση χυτών, ικριώματα εργασίας, κλπ 15.000 €
 - Έξοδα μεταφοράς υλικών 2.000 €
 - Έξοδα τρίτων (κατασκευή στεγάστρου, κλπ) 20.000 €
 - Απρόβλεπτα 8.000 €
- ΣΥΝΟΛΟ Β: 470.000 €**

Γ) ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΠΕΤΡΙΝΟΥ ΔΙΩΡΟΦΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ – ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΗ (2012 – 2015, 4 χρόνια):

- Απομάκρυνση προσκτισμάτων από σκυρόδεμα 10.000 €
 - Αντικατάσταση ξύλινης κεραμοσκεπής 20.000 €
 - Αντικατάσταση κουφωμάτων, επισκευή ξύλινου πατώματος 25.000 €
 - Στερέωση κονιαμάτων, αρμολογήματα, συμπληρώσεις τοιχοποιιών 15.000 €
 - Ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις 10.000 €
 - Υδραυλικές εγκαταστάσεις – χώροι υγιεινής 15.000 €
 - Κατασκευή δαπέδου ισογείου, διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου
και προσβάσεων στο κτίριο 20.000 €
 - Διαμόρφωση ισογείου και α' ορόφου 70.000 €
 - Απρόβλεπτα 15.000 €
- ΣΥΝΟΛΟ Γ: 200.000 €**

Συνολικός προϋπολογισμός προγράμματος αποκατάστασης αρχαίου θεάτρου πόλεως Επιδαύρου, Ρωμαϊκού λουτρικού συγκροτήματος και πέτρινου διώροφου κτιρίου μουσειακής έκθεσης (2010-2015): 1.670.000 €

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Δ Ι Α Ζ Ω Μ Α